

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Structura de tip oglindă a imaginii

Abordări hermeneutice ale experienței reflectării artistice

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Carol Veress

Studentă-doctorand:

Rancz Mónika

Cluj-Napoca

2025

Cuvinte-cheie

imagine, model, imagine-copie, reflecție, oglindă, structură, cunoaștere, experiență, operă de artă, cuvânt, semn, limbaj, metaforă, paradox, simbol, imagine artistică, mimetism, joc, intuiție, aparență, manifestare, speculativitate, diferență, structura apartenenței, frumusețe, înțelegere, adevăr, interpretarea imaginii, hermeneutică filosofică, *Adevăr și metodă*

Cuprins

Introducere

Tema de cercetare
Rezultate preliminare ale cercetării
Obiectivele și ipoteza cercetării
Metode și proceduri de cercetare
Structura lucrării

Capitolul 1. Structurile de anticipare ale problemei-oglină

- 1.1. Componentele personale ale cunoașterii și relevanța lor hermeneutică
 - 1.1.1. Definirea cunoașterii personale
 - 1.1.2. Credință, pasiune, heuristică, descoperire
 - 1.1.3. Lingualitate, învățare, experiență, cunoaștere
- 1.2. Paradoxul, metafora și arta în centrul înțelegerii
 - 1.2.1. Paradoxuri hermeneutice
 - 1.2.2. Rolul metaforei
 - 1.2.3. Corelațiile dintre arta imaginii și arta cuvântului – preliminarii la problema adevărului

Capitolul 2. Adevărul mimetic

- 2.1. Conceptul de adevăr în hermeneutică
 - 2.1.1. Dezbateră despre adevăr
 - 2.1.2. Actualitatea hermeneutică a *Banchetului*
 - 2.1.3. Abordări hermeneutice ale problemei adevărului
 - 2.1.4. Tradiția hermeneutică – din perspectiva problemei adevărului
 - 2.1.5. Locul adevărului în hermeneutică
- 2.2. Caracterul mimetic al operei de artă
 - 2.2.1. Polisemia *mimesis*-ului
 - 2.2.2. Relația mimetică fundamentală
 - 2.2.3. Jocul mimetic
 - 2.2.4. Caracterul ludic al imaginii

Capitolul 3. Problema viziunii

- 3.1. Introducere la conceptul de viziune

- 3.2. „Dialogul” lui Kant și Gadamer despre viziune
 - 3.2.1. Problema viziunii în *Criticile* lui Kant
 - 3.2.2. Gadamer – pe drumul lui Kant
 - 3.2.3. Depășirea critică a concepției kantiene la Gadamer
- 3.3. Conceptul de viziune în orizontul hermeneutic
 - 3.3.1. Viziunea în experiența imaginii
 - 3.3.2. A apărea, a străluci, a se manifesta
 - 3.3.3. Perspectiva frumosului

Capitolul 4. Experiența hermeneutică a oglinzii

- 4.1. Oglinda ca imagine – imaginea ca oglindă
 - 4.1.1. Oglinda ca imagine
 - 4.1.2. Imaginea ca oglindă
- 4.2. Structura de tip oglindă a imaginii artistice
 - 4.2.1. Diferența dintre imagine și imagine-copie
 - 4.2.2. Semn – simbol – imagine
 - 4.2.3. Speculativitatea imaginii artistice
- 4.3. Semnificația și limitele metaforei oglinzii

Capitolul 5. Care este rolul imaginilor?

- 3.1. Introducere în interpretările imaginii
- 3.2. Trei interpretări ale imaginii
 - 3.2.1. Apartenența la loc – Ciclul de fresce de pe tavan al lui Cola di Petruccioli din Palazzo Isodora
 - 3.2.2. Apartenența la timp – Nicolaes Maes: *Portretul comerciantului Jacob Trip (1575–1661) din Dordrecht*
 - 3.2.3. Apartenența la repetiție – Vera Molnár: *Scrisorile mamei mele*

Concluzii

- Sumarul problemelor examinate
- Posibilitatea de validare a ipotezei și a metodelor
- Contribuția personală
- Concluzii finale și orizonturi de întrebare deschise

Anexe de imagini

Bibliografie

Rezumatul lucrării

În discuțiile filosofice din *Adevăr și metodă* despre filosofia artei, Hans-Georg Gadamer evidențiază exemplul oglinzii ca model ilustrativ în explicarea fenomenului imaginii. Mai târziu, în al treilea capitol al operei sale, sunt identificate perspective

suplimentare asupra fenomenului oglinzii: momentul structural al speculativității, care reprezintă momentul reflecției, va deveni principiul care explică modul de existență al limbajului. În cercetarea mea, mă ocup de **problema** integrării a două concepte distincte, care până acum nu au fost analizate în mod substanțial în literatura de specialitate, punându-le în legătură și, în urma acestui demers, încercând să descopăr semnificația și importanța hermeneutică ce derivă din metafora oglinzii. Noutatea abordării constă în faptul că analizez problema pornind de la imagine, din perspectiva imaginii, spre deosebire de modul în care teoria hermeneutică pune accentul pe primatul limbajului – și, în acest sens, de obicei, filosofia cuvântului oferă punctele de referință principale. În disertația mea, propun, așadar, o abordare inovatoare a relației dintre aceste regiuni.

Interpretarea mea se concentrează asupra modului de existență al imaginii artistice, iar **întrebarea de cercetare** centrală vizează caracterul presupus de oglindire al imaginii. Dacă se dovedește că imaginea oglindește, într-un sens hermeneutic, cercetarea se orientează către ce anume oglindește aceasta și cum se produce această oglindire. **Ipoteza** mea este că, în cazul imaginii, problema oglindirii se dovedește a fi esențială și semnificativă, întrucât poate fi revelată ca o mișcare structurală ontologic determinată, de importanță fundamentală.

Mai mulți interpreți ai lui Gadamer s-au ocupat cu tematicile cuprinzătoare ale esteticii hermeneutice. Deși în cadrul acestor abordări nu se găsesc propuneri care să trateze în mod specific natura de oglindire a imaginii, am avut la dispoziție o **literatură secundară** destul de bogată în cercetarea mea. Cercetători precum Jean Grondin, Gottfried Boehm, Paul Ricoeur, Georgia Warnke sau, în spațiul lingvistic maghiar, Béla Bacsó, István M. Fehér, Balázs Görföl, János Loboczky, Miklós Nyíró, Csaba Olay și Károly Veress au constituit surse fundamentale pentru dezvoltarea gândirii hermeneutice și/sau a perspectivei gadameriene. În cadrul cercetării, am descoperit numeroase puncte de legătură care corelează subiectul investigat cu concepte din afara hermeneuticii. În multe cazuri, obiectivul principal al discuției a fost să dezvălui aceste afinități și interconexiuni conceptuale, deschizând, totodată, un dialog cu lucrările unor teoreticieni precum Hans Belting, Hans Blumenberg, Johan Huizinga, Maurice Merleau-Ponty, Mihály Polányi sau Umberto Eco.

În ceea ce privește **metodele și procedurile de cercetare**, în investigarea naturii de oglindire a imaginii, aplic în principal **proceduri analitice și interpretative**. Cercetarea necesită o lectură atentă a lucrărilor lui Gadamer și, în acest context, aplicarea *perspectivei hermeneutice* asupra întrebărilor emergente. Pe lângă aplicarea dominantă a interpretării hermeneutice, unele aspecte ale cercetării conduc la abordări *interdisciplinare*. În dezvoltarea

acestora, pun accent pe dialogul între discipline și pe implementarea unui punct de vedere comun.

Pe lângă analiza textuală care asigură abordarea analitică, în cercetare sunt incluse și proceduri și practici interpretative. În text, apar adesea interpretări ale picturilor, lucrărilor grafice, poeziilor, imaginilor filosofice sau ale altor opere de artă, care nu au un rol doar ilustrativ sau decorativ, ci sunt purtătoare ale unor probleme ce urmează a fi dezvoltate, iar interpretările asociate cu acestea largesc și adâncesc domeniul problemei investigate. În acest context, interpretările de opere de artă, care sunt incluse în partea finală, aplicativă, oferă posibilitatea unei reflecții critice. Cu alte cuvinte, această secțiune a disertației oferă validarea constatărilor teoretice. Scopul interpretărilor concrete este de a crea o abordare nouă și constructivă în legătură cu operele de artă, în special cu imaginile artistice.

Structura lucrării este împărțită în cinci capitole, dintre care primul se ocupă cu argumentele fundamentale, al doilea, al treilea și al patrulea cu dezvoltarea problemei abordate, iar în al cincilea capitol – cu scopul de a implementa în practică perspectiva propusă asupra imaginii – sunt incluse trei interpretări ale imaginii. Structura textului constă din segmente succesive, care se presupun unele pe altele. Deși domeniile tematice sunt clar delimitate, ele se reunesc într-o singură linie de gândire.

În primul capitol (*Structurile anticipative ale problemei-oglină*), în etapa de fundamentare a cercetării, am considerat esențială clarificarea anumitor structuri preliminare care țin de presupuzițiile problemei elaborate. În măsura în care abordez problema structurii de oglindire în contextul artei și al conceptului hermeneutic al adevărului, consider necesară examinarea antecedentelor și condițiilor care dau naștere tezelor. În acest scop, în primul subcapitol (*Componentele personale ale cunoașterii și relevanța lor hermeneutică*), discut posibilitatea unei concepții asupra cunoașterii care ar putea susține conceptul gadamerian al adevărului. Pentru a putea susține, așa cum face Gadamer, că arta reprezintă o posibilitate reală a desfășurării adevărului, avem nevoie de o concepție de fundamentare despre natura cunoașterii. Pentru a lămurii această problemă, aleg o metodă de abordare dialogală, prin care intenționez să investighez concepția gadameriană din perspectiva presupuzițiilor sale, aducând-o într-un dialog cu o concepție care, deși nu este direct legată de aceasta, prezintă totuși o armonie profundă cu ea: paradigma cunoașterii personale. În opinia mea, concepția formulată de Mihály Polányi ne poate oferi un răspuns la întrebarea de ce merită extinsă problematica adevărului în direcția propusă de Gadamer.

Mi se pare relevantă concepția cunoașterii personale deoarece deschide posibilitatea unei viziuni asupra cunoașterii care include și științele spiritului, depășind limitele impuse de

teoria pozitivistă tradițională a științei. Principiile pozitivistice, precum obiectivismul, posibilitatea de formalizare și ridicarea empiriei la rang de criteriu exclusiv, sunt factori care pun sub semnul întrebării validitatea acelor domenii de cunoaștere ce se ocupă de cultură, societate și istorie. Această perspectivă restrânsă este considerabil extinsă de Polányi. El argumentează că orice cunoaștere este întotdeauna dependentă de componente personale și tacite. Conform concepției cunoașterii personale, dincolo de sfera cunoașterii explicite, procesul de dobândire, fixare și comunicare a cunoștințelor este posibil datorită unor conținuturi cognitive care nu sunt supuse reflecției directe, ci sunt asimilate prin intuiție nonreflexivă, experiență, simț practic și aptitudini. Cunoașterea tacită constituie, așadar, o condiție de posibilitate a exprimării cunoștințelor, motiv pentru care nu poate fi neglijată sau exclusă în mod direct. Aspectul personal caracterizează perspectiva cercetătorului, ale cărui intuiții, vocație și convingeri ghidează atât punctul său de vedere, cât și direcția însăși a cercetării. Ajungem astfel la concluzia surprinzătoare că un aspect relevant al cunoașterii îl reprezintă credința și angajamentul agentului față de adevărul unei propoziții, fără de care o afirmație – chiar dacă exprimă un fapt și corespunde realității – nu poate fi integrată în sfera cunoașterii, a lucrurilor știute și a adevărilor recunoscute. Totodată, cunoașterea nu este doar o chestiune individuală. Ea are un caracter comunitar și chiar tradițional, fiind transmisă și modelată în funcție de direcția pe care o imprimă întrebările *comune*. Din toate acestea rezultă că istoricitatea, unicitatea, abordarea interpretativă și rolul valorizat al subiectivității nu subminează întemeierea cunoașterii, ci, dimpotrivă, o susțin. Dacă adoptăm această perspectivă, putem lua în serios propunerea lui Gadamer referitoare la posibilitatea adevărului în arte. Arta – cel puțin din această perspectivă – pare a fi tocmai posibilitatea manifestării și oglindirii perspectivei umane.

În ultimul subcapitol al primei părți (*Paradoxul, metafora și arta în centrul înțelegerii*), continui prefigurarea cercetării prin analiza fenomenelor *paradoxului* și *metaforei*. Acest demers se dovedește necesar deoarece aceste structuri spirituale marchează atât punctul de plecare, cât și concluzia tezei: cercetarea pornește de la o metaforă, iar în încheierea raționamentului ajungem la un paradox, prin care putem formula concluziile noastre. Pentru a evalua aceste puncte nodale ale argumentației în întreaga lor relevanță, este necesară o deschidere conceptuală. Dacă metafora este redusă la un simplu artificiu stilistic, un ornament al expresiei lingvistice, iar paradoxul este considerat drept un eșec al gândirii, o fundătură logică, atunci nu vom avea niciun motiv să le valorificăm în reflecția filosofică. Din fericire, dispunem de un fond excepțional de bogat de tradiții interpretative care ne permit să adoptăm

o perspectivă contrară, văzând în metaforă și paradox nu obstacole, ci elemente integrabile în discursul filosofic.

Este esențial să recunoaștem că demersul conceptual al acestei disertații nu poate fi parcurs fără a lua în considerare anumite paradoxuri. Acestea nu reprezintă creații proprii, ci pot fi deja identificate în anumite descrieri gadameriene și, în același timp, pot fi corelate cu perspectivele epistemologice analizate în capitolul anterior. Dacă cunoașterea nu este o transcriere perfectă a unei lumi logice consistente, atunci se poate susține că înțelegerea încorporează contradicțiile ca structuri complexe, care permit o analiză stratificată și pluriperspectivică. În această secțiune a lucrării, urmărim modul în care se manifestă paradoxul interpretării în dimensiunile operei de artă, ale textului și limbajului, iar apoi adăugăm observațiile gadameriene referitoare la caracterul ambivalent al artei, precum și câteva concepte care rezonază cu acestea, asociate cu numele lui Gottfried Boehm, Hans Belting și Maurice Merleau-Ponty. Prin intermediul acestora se validează faptul că paradoxul înțeles ca o autocontradicție insolubilă contribuie semnificativ la interpretarea hermeneutică a fenomenelor menționate. Totodată, această înțelegere va constitui un pas pregătitor pentru a stabili perspectivele conform cărora voi aborda în cadrul disertației natura artei și practica interpretării.

În următorul subcapitol, apelez la analizele lui Hans Blumenberg, Umberto Eco și Paul Ricoeur pentru a susține teza emergentă, conform căreia metafora reprezintă o nouă tate lingvistică, capabilă să producă noi combinații prin care reînvie constrângerile cognitive impuse de sensurile deja fixate conceptual. Astfel, metafora devine asemenea unei întrebări bine direcționate, care deschide un domeniu de discuție. Înțelegerea acestui proces necesită referirea la concluziile formulate în secțiunea anterioară, care susțin o comunitate de gândire între Polányi și Gadamer. Este vorba despre rolul accentuat al limbajului, care poate fi definit ca manifestare a acelei tendințe umane ce atribuie sens și valoare lumii limbajului. Dacă limbajul este locul în care se produce înțelegerea, atunci metafora, ca formă cognitivă, ajunge în prim-plan.

În al treilea rând, urmează să se pună problema artei; astfel, analizez cele două ramuri ale artei, cu o atenție deosebită la analiza extinsă realizată de Gadamer asupra artei cuvântului și a imaginii, pentru a ajunge la recunoașterea motivului pentru care este necesar să reflectăm asupra problemei adevărului în contextul acestora. În ceea ce privește relația dintre cele două, trebuie subliniat faptul că, la Gadamer, arta cuvântului este pusă în prim-plan, poezia fiind forma artistică paradigmatică, pe care însă el însuși o pune frecvent în legătură cu problema imaginii. Deoarece exemplul oglinzii apare atât în concepția hermeneutică asupra modului de

existență al imaginii, cât și în cea asupra limbajului în opera principală a lui Gadamer, întrebarea referitoare la relația dintre cuvânt și imagine devine una inevitabilă, fiind prezentă pe întreaga linie a raționamentului, ceea ce devine posibil doar pentru că discuțiile noastre inițiale au deschis calea pentru recunoașterea adevărului cuvântului și al imaginii. Aici putem porni deja de la ceea ce este comun în arta imaginii și a cuvântului: ambele sunt părți ale efortului uman de a înțelege, iar miza constă în faptul că, spre deosebire de scopurile cunoașterii raționale, care se concentrează exclusiv pe înțelegerea obiectivă, acestea oferă o *experiență a adevărului*.

În continuare, îmi dezvolt raționamentul în al doilea capitol al lucrării (*Adevărul mimetic*). Aici, discut problema *adevărului mimetic* ca o chestiune centrală, respectiv un concept-cheie al hermeneuticii. În mod firesc, împart problema în două etape, astfel încât într-un subcapitol analizez conceptul de adevăr în hermeneutică (*Conceptul de adevăr în hermeneutică*), iar într-altul (*Caracterul mimetic al operei de artă*) explorez semnificația hermeneutică a *mimesis*-ului. Scopul meu este de a articula ambele concepte în sensul specific fundamentat în analiza gadameriană.

Am început deja clarificarea și fundamentarea locului problemei adevărului în cadrul anterior al teoriei cunoașterii, pe care îl completez în acest capitol cu o definiție mai detaliată a conceptului de adevăr hermeneutic. Analizându-l din perspectiva preliminarilor sale, s-a demonstrat că acesta se află într-o relație de rudenie cu un ideal platonician, pe care îl dezvolt în interpretarea dialogului *Banchetul*. Se pot identifica și alte conexiuni între analiza gadameriană și concepțiile reprezentanților hermeneuticii clasice, prin relevarea cărora intenționez să înțeleg punctul de vedere al hermeneuticii filosofice într-o perspectivă istorică. Se confirmă astfel că problema adevărului în acest demers nu apare ca un proces obiectiv, independent de subiect, de colectare a faptelor, ci ca o practică care reinterpretează conceptul platonician de *methexis*: formulând succint – cu cuvintele lui H.-G. Gadamer –, adevărul hermeneutic înseamnă „a participa la sensul comun”. Adevărul se formează în cadrul unei conversații comune, care traversează vremurile, trecând prin momente creatoare pe care le voi identifica în următorul subcapitol ca fiind proprii practicii mimetice.

Mimesis-ul, asemenea problemei adevărului, poate fi trasat înapoi până la rădăcinile sale din Grecia antică și a parcurs o lungă istorie. Totuși, astăzi pare că a fost depășit; ca termen fundamental al filosofiei artei, își trăiește apusul. Cu toate acestea, Gadamer restabilește importanța *mimesis*-ului, actualizându-l și dezvăluind semnificațiile sale noi și inovatoare. Pentru Gadamer, funcția mimetică, care poate fi înțeleasă doar în contextul fenomenului jocului, se conturează ca un aspect fundamental al activităților umane și, pentru

el, va deveni esențială în definirea modului de existență al artei. Esența practicii mimetice constă în faptul că aceasta implică o prezentare, un fel de joc, în care ceva există și devine prezent, fără a se considera absența sa fizică concretă. *Mimesis*-ul înseamnă aducere în prezent, crearea unei prezențe prin intermediul unei structuri de tip „ca și cum” (în care lucrul este prezentat ca fiind ceva). Astfel, arta, ca experiență mimetică, nu reprezintă o simplă reproducere a unui adevăr deja stabilit, ci momentul creator al imitației. Operele de artă sunt locuri de fondare a sensului, prin care privitorul se poate integra în conversația comună despre adevăr, în procesul de formare a înțelesului.

Capitolul următor (*Problema viziunii*) aduce în prim-plan poziția spectatorului. Această temă se adaugă discuției despre adevărul operei, fiind a treia problemă care subliniază perspectiva receptorului. În acest capitol, îmi asum sarcina de a dezvolta, în dialog cu concepția kantiană asupra viziunii, conceptul de „percepție” al lui Gadamer, pe care acesta îl subliniază în mod deosebit. Opera de artă, subliniază Gadamer, poartă, în primul rând, o viziune asupra lumii. În această discuție, mă întorc la punctul de plecare indicat de analiza gadameriană: analizez criticile kantiene în raport cu accentele hermeneutice, punând în mișcare, îndeosebi, conceptele de viziune și imaginație. Pornind de la analiza kantiană, Gadamer definește un concept al viziunii care descrie modul de existență al artei ca manifestare. Opera de artă creează un fel de intuiție, ceea ce înseamnă că îi conferă validitate adevărului ce iese în evidență în cadrul jocului. Crearea înfățișării este esențială pentru opera de artă, aceasta fiind elementul care o ridică la adevărul său. Este evident că noțiunea de viziune nu mai este înțeleasă prin prisma purității spirituale a cuvântului, ci prin promovarea, manifestarea și realizarea imaginii în mod vizual și ca *image*. În acest sens, devine clar că hermeneutica nu se limitează doar la analiza artei cuvântului. Astfel, voi putea aborda mai departe problema înfățișării, precum și a experienței de prezentare și adevăr în cadrul acesteia, acum privită din perspectiva imaginii. În prezentarea viziunii imagistice și a experienței vizuale ce se formează în acest context, subliniez fenomenul de aparență și manifestare, precum și metafizica frumuseții profund înrădăcinată în concepția gadameriană.

Parcurend întrebările legate de prezentarea și experiența adevărului imaginii, ajungem la problema centrală a lucrării, analiza problematicii oglinzii și a oglindirii în capitolul intitulat *Experiența hermeneutică a oglinzii*. În acest proces, raționamentul lucrării se adâncește, iar analiza ne conduce către ultimele considerații care încheie întregul demers argumentativ. Scopul acestui capitol este de a examina concret dacă în experiența adevărului operei de artă poate fi identificată structura reflecției și care sunt implicațiile acesteia asupra modului de existență al artei, înțelegerii și adevărului.

Într-un prim pas, în subcapitolul *Oglinda ca imagine – imaginea ca oglindă*, realizez o analiză a două pasaje din *Adevărul și metoda*, concentrându-mă pe problema oglinzii, explorând natura și caracteristicile structurii oglinzii, pentru a o putea aplica ulterior la operele de artă. Exemplul oglinzii din primul pasaj clarifică un aspect esențial al modului de existență al imaginii: relația dublă a acesteia față de model. Exemplul oglinzii sugerează o relație de dependență reciprocă: imaginea care apare pe suprafața oglinzii este o manifestare a unui original; ceea ce se manifestă devine inteligibil doar în raport cu acesta, însă rangul său ontologic nu se diferențiază de acesta. Când privesc în oglindă, mă orientez către ceea ce se vede în ea, deoarece – și aceasta va fi cheia raționamentului – doar în ea se manifestă ca imagine ceea ce este prezentat. Imaginea este legată de model, validându-i prezența, iar modelul își îmbogățește semnificația atunci când este prezentat ca imagine. Acest aspect definitoriu al modului de existență al imaginii poate fi cel mai bine ilustrat prin exemplul oglinzii.

În al doilea fragment analizat, în subcapitolul intitulat *Structura de tip oglindă a imaginii artistice*, oglinda nu mai este doar un exemplu, ci devine un moment structural al funcționării limbajului. Totodată, îmi propun să demonstrez că acest moment, discutat în contextul limbajului, se află în legătură cu exemplul anterior al oglinzii. Trebuie să concepem corelația dintre model și imagine ca un raport de apartenență reciprocă, ceea ce Gadamer numește speculativul, precizând că „speculativul semnifică aici relația de oglindire”. Speculativul în limbaj nu poate fi redus la o relație simplă de predicție, care leagă domeniile limbajului, gândirii și lucrului. Relația dintre cuvânt și gând, respectiv între acestea și lucrul, trebuie gândită în același mod în care imaginea se raportează la modelul ei. Nu există o relație simplă de reprezentare între elementele acestei relații, astfel încât cuvântul nu urmează lucrul, iar gândirea nu urmează cuvântul. Vorbirea reprezintă o ocazie unică în care ceea ce se arată în ea ajunge la imaginea sa, să devină prezent pentru om ca fiind inteligibil. Minunea cuvântului constă în faptul că în el se reflectă lumea umană, că în el putem vedea chiar lucrul însuși. Relația strânsă dintre cuvânt și lucru, gândire și cuvânt, pe care deja am desemnat-o cu termenul „speculativ”, este descrisă de Gadamer prin conceptul de „apartenență”. Structura speculativă a apartenenței înseamnă că cei care sunt în această relație sunt simultan într-o relație de dependență, aparțin unul de altul, dar totuși rămân autonomi și nu se identifică. Astfel, am ajuns la paradoxul nostru, unitatea diferențiată a celor doi factori, prin care am definit structura oglinzii.

În continuare, îmi extind concluziile referitoare la oglindire asupra domeniului artei, prezentând modul în care putem înțelege relația imaginii artistice cu adevărul și cu lumea,

bazându-ne pe modelul de oglindire al apartenenței speculative. Pentru a susține acest argument, vom distinge fenomenul imaginii de imaginea-copie și, de asemenea, de semn și de simbol. Din analiză reiese că speculativitatea ar putea fi un caracter distinctiv valid al fenomenului imaginii, dacă aceasta este studiată în contextul aparițiilor sale în domeniul artei. Imaginea artistică nu se leagă de modelul său printr-o asemănare de tip imagine-copie, ci printr-un moment mimetic creativ. Ceea ce se arată astfel ca imagine artistică nu are o reprezentare preexistentă, mai clară, ci se naște tocmai în această manifestare și ca manifestare, ca imagine. În imaginea artistică, puterea speculativă face posibil ca să nu vedem doar o simplă imitație sau o copie secundară, ci să privim ceea ce se arată, așa cum se formează ca imagine. Doar astfel se poate arăta în imaginea artistică ceea ce există, în adevărul său.

După toate acestea, trebuie să punem întrebarea cât de complet descrie structura de oglindire modul de existență al imaginii (*Semnificația și limitele metaforei oglinzii*). Analiza lui Gadamer face clar că trebuie să stabilim anumite limite pentru această structură, iar în contextul interpretării sale va fi important să evaluăm care aspecte ale imaginii nu pot fi ilustrate prin structura oglinzii. Definiția noastră se va clarifica atunci când recunoaștem ce anume include și ce rămâne în afara acesteia.

În timp ce scopul cercetării teoretice a fost clarificarea cadrelor conceptuale, a principiilor și conexiunilor, în a treia parte a disertației (*Care este rolul imaginilor?*), realizez o cercetare aplicativă. În această secțiune, răspund la întrebarea cu privire la modul în care se aplică structura de oglindire a imaginilor în cazul unor lucrări de artă specifice, pe baza unei investigații empirice, fondate pe experiența concretă a operelor de artă.

În introducerea părții aplicative (*Introducere în interpretările imaginii*), am considerat necesar să dezvolt o scurtă discuție introductivă despre problema înrădăcinării lucrărilor vizuale și despre apartenența lor la lumea respectivă, pentru a putea înțelege relația de oglindire speculativă în contextul lor concret. În cadrul structurii astfel pregătite, plasez trei interpretări concrete: ciclul de fresce de tavan al lui Cola di Petruccioli, portretul lui Jacob Trip de Nicolaes Maes și lucrarea intitulată *Scrisorile mamei mele* de Vera Molnár, în legătură cu care voi examina structura apartenenței, concentrându-mă pe legătura operelor de artă cu locul, timpul și repetiția.

Contribuțiile principale ale tezei constă în **concluziile** la care am ajuns prin demersul analitic și pe care le-am ilustrat în interpretările imaginilor. În cadrul cercetării mele, am dezvoltat o abordare hermeneutică a structurii speculară a imaginii artistice. Am corelat această structură de tip oglindă cu apartenența speculativă dintre ființă și apariție, definind

imaginea prin această determinare ontologică centrală. În acest sens, reflecția, ca concept ontologic, a indicat interdependența care se constituie între ființă și apariție. Ființa ajunge la manifestare în imagine, în timp ce imaginea aparține ființei ca model al său. Pe urmele lui Gadamer, am numit „speculară”, adică de natură reflectantă, această unitate a două momente distincte; oglinda dublează ceva care, în cele din urmă, rămâne existența unei singure entități.

Rezultatul lucrării mele constă în interpretarea raportului hermeneutic dintre cuvânt și imagine pe baza acestei concepții metafizice. Aceasta poate reprezenta o abordare inovatoare a teoriei predominant lingvistice a lui Gadamer, deschizând calea investigației din perspectiva naturii reflectante a imaginii, fiind în concordanță și cu faptul că, în *Adevăr și metodă*, reflectarea apare mai întâi ca problemă a imaginii – ceea ce am demonstrat că nu este o alegere întâmplătoare, deoarece speculativitatea se manifestă exemplar în acest domeniu. În această ordine de idei, am interpretat și semnificația speculativității lingvistice. În cadrul acestei analize comparative, a trebuit să concluzionez că, deși rolul eminent al limbajului rămâne fundamental pentru hermeneutică, anumite aspecte ale cuvântului pot fi înțelese tocmai din perspectiva imaginii. Astfel, speculativitatea cuvântului poate fi interpretată ca o dimensiune a imaginii.

Cea mai importantă consecință a raționamentului meu, dincolo de toate acestea, privește problema imaginii artistice. În disertație, am corelat fenomenul imaginii, interpretat ontologic, cu problema adevărului, bazându-mă pe principiul hermeneutic conform căruia arta reprezintă o posibilitate a adevărului. Adevărul, în interpretarea lui Gadamer, desemnează procesul neîntrerupt de aducere la suprafață a întrebărilor comune, pline de sens și semnificație, valoroase și relevante, care are loc în mediul conversației hermeneutice. S-a confirmat că imaginea artistică poate face parte din această conversație, deoarece, prin structura sa speculativă, este capabilă să conducă ființa care se manifestă către propria sa apariție. În imagine, adevărul poate ajunge la manifestare și se poate arăta astfel – se poate reflecta în așa fel încât, în momentul conexiunii strânse a apartenenței, să dobândească vizibilitate prin mișcarea identificării diferențiatore. Așadar, imaginea și adevărul său sunt legate într-o unitate diferențiatore, într-o relație speculativă.

Însă putem merge chiar mai departe. În interpretarea hermeneutică a adevărului, am ajuns la concluzia că modul său de a fi implică speculativitatea. Adevărul se manifestă, se exteriorizează, iar în artă se dezvăluie prin frumusețea înțeleasă ontologic. Frumosul, în acest sens, este strălucire, luminare – ceva care, în sine, nu este vizibil, dar care face vizibil ceea ce luminează. Reflexia poate fi descrisă exact în acest mod: imaginea propriu-zisă a oglinzii nu iese în prim-plan, ci doar face posibil ca ceva să se arate ca imagine.

În același timp, investigația a relevat și limitele metaforei oglinzii: deși adevărul poate fi pus în relație cu oglindirea, aceasta nu îi epuizează esența. Această limită, deja semnalată de Gadamer, indică faptul că imaginea creată într-o oglindă nu are un caracter de prezentare autentică. Imaginea artistică, însă, posedă o autonomie și o forță proprie prin care nu doar că își reprezintă modelul, ci îl conduce spre o îmbogățire ontologică. Acest moment este pregătit în metafora oglinzii, care exprimă conexiunea strânsă dintre ființă și apariție, dintre adevăr și reprezentare în cadrul imaginii, dar dincolo de acest indiciu, nu poate descrie aspectul îmbogățirii ontologice.

Gadamer afirmă că orice interpretare este speculativă, adică reprezintă o manifestare a acelui dat original a cărui ființă presupune să se dezvăluie în acest mod. În capitolul final, m-am raportat la această idee, realizând interpretarea celor trei opere de artă. Fiecare dintre aceste analize are ca scop să prezinte opera de artă aleasă în așa fel încât să devină vizibilă apartenența sa strânsă la o lume sau la un fenomen – o apartenență speculativă, întrucât este de natură reflexivă, adică apariția unei ființe care se constituie tocmai prin această dezvăluire. Prin urmare, am demonstrat că imaginile artistice analizate se află într-o relație speculativă de apartenență la o lume, evidențiind aspectele istorice, spațiale și temporale ale acestui fenomen.

Bibliografie selectivă

- BACSO Béla: A mimészisz paradoxona. In Idem: Tapasztalat és esztétika. *Filozófiai és művészetelméleti írások*. Kijarat Kiadó, Budapest, 2016, p. 15-33.
- BELTING, Hans: Test-kép-médium. (Trad. Kelemen Pál) In Idem: *Kép-antropológia. Képtudományi vázlatok*. Kijarat Kiadó, Budapest, 2003, p. 13-67.
- BLUMENBERG, Hans: Paradigmák egy metaforológiához. (Trad. Király Edit) In Idem: *Hajótörés nézővel. Metaforológiai tanulmányok*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2006, p. 199-388.
- BOEHM, Gottfried: A kép hermeneutikájához. (Trad. Eifert Anna) *Athenaeum*, I/4(1993), p. 87-111.
- ECO, Umberto: A metafora szemantikája. (Trad. Berényi Gábor) In Idem: *A nyitott mű*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1976, p. 320-365.
- FEHÉR M. István: „Az eszme érzéki ragyogása”: Esztétika, metafizika, hermeneutika. In Idem: *Filozófia, történet, értelmezés. Hermeneutikai tanulmányok (2000–2020)*. II. L'Harmattan Könyvkiadó, Budapest, 2021, p. 317-370.
- GADAMER, Hans-Georg: *Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlata*. (Trad. Bonyhai Gábor) Gondolat Kiadó, Budapest, 1984.
- GADAMER, Hans-Georg: *The relevance of the beautiful and other essays*. Cambridge University Press, New York, 1986.

- GADAMER, Hans-Georg: *A szép aktualitása*. (Trad. Bonyhai Gábor, Hegessy Mária, Loboczky János, Orosz Magdolna, Poprády Judit, Schein Gábor, Tallár Ferenc) T-Twins Kiadó, Budapest, 1994.
- GADAMER: A kép és a szó művészete. (Trad. Németh Andrea) In Bacsó Béla (coord.): *Kép, fenomén, valóság*. Kijárat Kiadó, Budapest, 1997, p. 274-299.
- GADAMER, Hans-Georg: Szemlélet és szemléletesség. (Trad. Kukla Krisztián) In Bacsó Béla (coord.): *Fenomén és mű. Fenomenológia és esztétika*. Kijárat Kiadó, Budapest, 2003, p. 123-136.
- GADAMER, Hans-Georg: Szöveg és interpretáció. (Trad. Hévizi Ottó) In Bacsó Béla (coord.): *Szöveg és interpretáció*. Cserépfalvi Könyvkiadó, Budapest, 1991, p. 17-43.
- GÖRFÖL Balázs: *Hans-Georg Gadamer művészet- és költészetfelfogása*. Ballassi Kiadó, Budapest, 2016.
- GRONDIN, Jean: A hermeneutikai igazságfogalom kibontakozása. (Trad. Mezei György Iván) *Athenaeum*, II (1993) 1, p. 221-233.
- GRONDIN, Jean: *Bevezetés a hermeneutikába*. (Trad. Nyíró Miklós) Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
- KANT, Immanuel: *Az ítélőerő kritikája*. (Trad. Papp Zoltán) Ictus Kiadó, Szeged, 1997.
- HEIDEGGER, Martin: *A műalkotás eredete*. (Trad. Bacsó Béla) Európa Könyvkiadó, Budapest, 1988.
- MERLEAU-PONTY, Maurice: A szem és a szellem. (Trad. Vajdovich Györgyi, Moldvay Tamás) In Bacsó Béla (coord.): *Fenomén és mű. Fenomenológia és esztétika*. Kijárat Kiadó, Budapest, 2002, p. 54-79.
- NYÍRÓ Miklós: *Nyelviség és nyelvfeledtség*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2006.
- PETERS, Francis E.: *Termeni filozófiei grecești*. (Trad. Dragan Stoianovici) Humanitas, București, 1997.
- POLÁNYI Mihály: *Személyes tudás I.* (Trad. Papp Mária) Atlantisz Kiadó, Budapest, 1994.
- POLÁNYI Mihály: *Személyes tudás II.* (Trad. Papp Mária) Atlantisz Kiadó, Budapest, 1994.
- PLATÓN: *A lakoma. Platón összes művei kommentárokkal*. (Trad. Telegdi Zsigmond) Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2005.
- RICOEUR, Paul: *Az élő metafora*. (Trad. Földes Györgyi) Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- VERESS Károly: A hozzátartozás mint alapstruktúra. In Idem (coord.): *A hozzátartozás struktúrái. Hermeneutikai és alkalmazott filozófiai kutatások*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2010, p. 41-71.